CONSIDERAȚII ISTORICE PRIVIND HIDRONIMUL SOHODOL DIN MUNȚII PĂDUREA CRAIULUI

de

SEVER DUMITRAȘCU

Cer îngăduința, de la început, să atrag atenția celor interesați, că prezenta comunicare nu are intenția să încalce un domeniu — lingvistica — care nu constituie obiect de cercetare a celui care semnează aceste rînduri. Comunicarea își propune un scop modest — ca pe baza unor *constatări geografice* să atragă atenția cercetătorilor lingviști asupra unui caz de toponimie, respectiv hidronimie, din partea de apus a Munților Apuseni, mai precis asupra toponimiei acestei zone geografice, pentru eventualitatea obținerii unor date istorice. S-ar putea ca prin conjugarea mai atentă a cercetărilor de *geografie, lingvistică, arheologie* și *istorie* să îndrăznim a stoarce noi date științifice ce s-ar putea apoi reverbera asupra acestor discipline științifice cu unele date și considerații, dacă nu cu totul inedite, dar cel puțin cu nuanțe ce ar putea să așeze întreaga cercetare a zonei montane vestice a Munților Apuseni din județul Bihor pe temeiuri istorice cît mai realiste.

Cercetarea lingvistică românească contemporană a ajuns la cîteva concluzii de mare însemnătate, care se vor aminti aici ca un preambul la rîndurile ce vor urma. G. Ivănescu (1980), lingvist ieșean, scria:

1) „Așadar trebuie să admitem că, pînă în secolele al V-lea — al VII-lea, atît Muntenia, cît și teritoriul dintre Munții Căliman și Munții Rodnei, apoi Carpații răsăriteni, precum și Maramureșul și Crișana, s-au integrat în teritoriul de limbă latină din Peninsula Balcanică și Dacia, adică în teritoriul de formare a poporului român“[1].

2) „Că în secolele al X-lea și al XI-lea Crișana, Banatul, Ardealul și Moldova erau locuite de români, rezultă și din izvoarele istorice cum sînt *Cronica* notarului anonim al regelui Bela, cronicile bizantine și cronica lui Nestor, ca și din considerații lingvistice. Într-adevăr, este un lucru dovedit astăzi — și ne mirăm că unii învățați unguri au trecut așa de ușor peste el —, că a existat o simbioză româno-slavă (NB — română

[1] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 67.

https://biblioteca-digitala.ro

— nu daco-romană — n.n. — S.D.), — e vorba de relații ale românilor cu slavii vechi, nu cu sîrbii, bulgarii și ucrainienii, — în Banat, Oltenia, Ardeal, Crișana și Muntenia, pînă prin veacul al X-lea, în unele regiuni pînă prin veacul al XI-lea. Toponimia daco-romană de origine slavă veche și cuvintele dacoromâne de origine slavă veche sînt probele de nezdruncinat ale acestei teorii",[2] iar slavistul clujean I. Pătruț (1974) preciza:

3) „Prin urmare trecerea de la faza romanică la cea română și formarea limbii române, ca o unitate lingvistică distinctă de celelalte limbi romanice, s-a înfăptuit prin secolul al VIII-lea. Deci de o influență slavă anterioară secolului al IX-lea, după părerea mea (I.P. — n.n. — S.D.), nu se poate vorbi, întrucît limba română nu exista ca atare înainte de această dată".[3]

4) „Influența slavă asupra limbii române a început numai prin secolele al IX-lea — al X-lea, deci după procesul de transformare a latinei carpato-dunărene într-o limbă distinctă de celelalte limbi romanice. Teza conform căreia elementul slav constituie un factor determinant în însuși procesul de formare a limbii române, deci că limba română s-a format și cristalizat numai în urma influenței slave, nu poate fi acceptată",[4] de asemenea lingvistul bucureștean I. Coteanu (1981), concludea:

5) „Populația romanică din dreapta Dunării este greu încercată de noua stare de lucruri. La fiecare invazie — căci triburile slave veneau unele după altele, nu dintr-odată — ea este deposedată de bunuri, izgonită din vechile așezări sau masacrată. Războiul și instalarea noilor veniți lovesc nu numai în starea materială, ci și în cultura romanică. Pînă la creștinarea în secolul al IX-lea a slavilor-bulgari, apropierile pașnice dintre ei și localnici sînt sporadice. Triburile slave nu se dădeau în lături să ia prin forța armelor tot ce se găsea pe locul ales, iar Imperiul bizantin avea orașe strălucitoare, sate, latifundii și conace bogate."[5]

6) „În Dacia populația de limbă romanică nu era nici mai deasă, nici mai rară decît oricare altă populație din zona europeană din stînga Dunării. Ea era așezată în „țările" sale și-și ducea viața așa cum și-o ducea. În spațiul locuit de ea s-au putut așeza și unele triburi slave, care s-au oprit aici din diferite cauze. În secolul al X-lea, cînd maghiarii, proaspăt veniți în Pannonia, vor să cuprindă Transilvania, trebuie să lupte cu oștile formațiilor statale din ținuturile transilvănene. Se reeditează într-un fel întîmplările din secolul al VI-lea din Peninsula Balcanică, dar acum protagoniștii sînt alții: maghiarii atacă, românii și slavii (romanizați în parte) se apără de primejdia care le amenință bunurile materiale și independența, ceea ce presupune conviețuirea românilor cu

---

[2] *Idem, ibidem*, p. 75.

[3] I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 113.

[4] *Idem, ibidem* pp. 114—115.

[5] I. Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, 1981, p. 73.

https://biblioteca-digitala.ro

slavii și implicit existența unui bilingvism româno-slav, dovedit în mod concludent de datele lingvistice și avînd româna drept limba-țintă".[6]

În județul Bihor, în partea de sud a Munților Pădurea Craiului se află localitatea *Sohodol*, pe pîrîul cu același nume, *Sohodol*[7], afluent pe stînga a pîrîului *Roșia*, care, la rîndul său, se varsă, pe dreapta în rîul Crișul Negru. Un alt afluent al văii Roșiei, pare-se cursul principal, poartă numele de *Albioara*, deci pîrîul *Albioara*[8]. Ambele hidronime și *Albioara* și *Sohodol* există și azi, fiind date de geografi în hărțile lor ca atare. Există, de asemenea, în aceeași micro-zonă geografică și toponimicul *Cheile Albioarei*, cu referire evidentă la hidronimul Albioara. Se cunoaște îndeobște că *Sohodol* (Sohodolu) este un toponimic de origine slavă însemnînd „valea seacă", loc uscat, uscătură, loc cu bolovănișuri (uscate, albe, în perioada de vară, uscată sau secetoasă cînd apele, chiar cele de munte, scad). Marele filolog și lingvist care a fost V. Bogrea scria în această privință următoarele: „*Suhodol* din Carelia e, fără îndoială, de aceeași origine slavă, ca și Sohodolul ardelean; sl. *Suchodolu (suchu+dolu)* „valea seacă" (vale avînd aici înțelesul care i-a scăpat lui Iordan în *Rum. Toponomastik*, între atîtea altele, de «rîu, pîrîu»)"[9]. În legătură cu toponimia slavă din limba română lingvistul *Al. Rosetti* precizia: „În ceea ce privește toponimicele de origine slavă, trebuie făcută diferența între derivatele românești din nume slave, ca de exemplu *Cernătești* (v. sl. črunu), *Pleșeni* (v. sl. plěši) etc., care au putut fi date de populația românească respectivă, și numele slave date de populația de limbă slavă, ca, de exemplu, *Cobia* (v. sl. kobî), *Crasna* (v. sl. krasîna) etc."[10] Amintește în acest sens, în nord-vestul reg. Argeș — și numirea de rîu *Sohodol*[11] și numirea de localitate *Sohodol* în nordul Olteniei.[12]

În acelaș context se cuvine însă să *subliniem* pentru înțelegerea mersului judecății comunicării noastre, că încă marele lingvist *S. Pușcariu* arăta în cunoscuta sa lucrare *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române:* „Cîteva din numele de rîuri din România actuală

---

[6] *Idem, ibidem*, p. 75.

[7] I. O. Berindei, Gr. P. Pop, *Județul Bihor*, București, 1972, harta generală de la sfîrșitul lucrării: Valea Roșiei cu afluenții săi pe stînga: Meziadul, Sohodolul (cu satul *Sohodol*), Soimuș și Albioara (în zona Zece Hotare); S. Bordea, *Munții Pădurea Craiului*, Ghid turistic, București, 1978, Harta cu zona respectivă: Satul *Sohodol*, com. Căbești; pîrîul *Sohodol* cu afluenții pe dreapta: Toplița și Godinoasa; pîrîul *Sohodol* (uscat-trasat întrerupt! — pe care se află satul Roșia); Cheile *Albioarei*.

[8] *Idem, ibidem*, harta județului Bihor de la sfîrșitul lucrării.

[9] V. Bogrea, *Scrisoare către Al. Rosetti din 25 aprilie 1923*, publicată în vol. *Scrisori către Al. Rosetti (1916—1968)*, București, 1979, p. 85.

[10] Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 288.

[11] *Idem, ibidem*, p. 289.

[12] *Idem, ibidem*, p. 289, arătînd că există astfel de toponimie slavă în *nordul* acestor regiuni, Argeș și Oltenia; *cf.* și I. Donat, *Despre toponimia slavă din Oltenia*, Craiova, 1974, cu părerea că în în aceste zone nu apar numiri slave din categoria a doua, date chiar de populația slavă.

https://biblioteca-digitala.ro

ne permit să facem unele deducţiuni interesante asupra vremurilor celor mai îndepărtate. Cazul rîului *Bistriţa* e instructiv. Numele e de origine slavă şi însemnează pe româneşte „repede". *Repede* e însă pînă astăzi numele unuia din afluenţii rîului în regiunea muntoasă de la izvoarele lui. E deci evident că rîul care se numea la început *Repedele* pe tot parcursul său, a fost tradus de slavii aşezaţi aici mai tîrziu prin echivalentul *Bistryca.* Mai în urmă s-a întîmplat ceea ce se poate observa în nenumărate cazuri, la noi şi în alte ţări: populaţia mai veche acceptă numirea cea nouă, oficială, dată de cuceritori".[13]

Cazul hidronimului *Albioara* (sau Cheile Albioarei) din Munţii Pădurea Craiului, din bazinul hidrografic al rîului *Crişul Negru,* din Bihor, pare să ne indice o *nu* întîmplătoare similitudine. El dovedeşte prezenţa populaţiei româneşti în Bihor în momentul contactului cu slavii, indiferent dacă acest contact s-a produs numai în zona de cîmpie şi apoi gradual spre munte, unde trăinicia şi persistenţa toponimiei, hidronimiei în cazul nostru, a fost mai puternică, fie, în diferite etape şi la cîmpie şi în zona de deal şi munte. E limpede că *Albioara* a fost înainte şi apoi *Sohodolu*—Sohodol. Populaţia slavă a pătruns ulterior în zonă peste populaţia românească după sec. VI. e.n., deci în sec. VII—VIII e.n., cînd s-a petrecut contactul româno-slav în Crişana şi apoi în sec. IX—XI a fost tradus de slavi şi preluat şi de români, în timpul sau după asimilarea acestora. Prezenţa populaţiei româneşti pe *Crişul Negru* este dată şi de păstrarea hidronimului *Crişul Negru,* un „pleonasm" *Criş* (ind. e.tr. *d*) şi *Negru* (l.), deci o traducere în latină a numelui Crişului dînd un *„pleonasm" — Criş-Negru=Schwarz-Schwarz.* Situaţia a fost observată şi de O. Densuşianu care scria „Înregistrînd etimologiile propuse pentru Criş (p. 313), Drăganu crede (e vorba de lingvistul N. Drăganu — n.n. S.D.), că ar putea fi latin (din *crisare* însă e exclus să fie derivat) sau slav (de fapt însă radicalul *kriš* — e inexistent), ori traco-dac. Mi se pare că trebuie să rămînem la etimologia lui Tomaschek, care îl punea în legătură cu sanscr. *kršná* — „negru" comp. numele de rîu lit. *Kirsna* „rîul negru").[14] Dar despre acest lucru vom zăbovi cu alt prilej.

Cînd anume s-a petrecut acest contact, traducerea şi preluarea este greu de precizat mai atent. În orice caz la orizontul sec. IX—XI, ca peste tot în Dacia, pare-se. În ce ne priveşte credem că o împingere de populaţie româno-slavă s-a produs de la vest spre est, deci din zona de cîmpie spre deal şi munte, s-a produs deci şi în sec. XI la organizarea comitatului Bihor şi ulterior prin preluarea posesiunilor de pămînt din mîinile localnicilor de noua autoritate feudală. Un indiciu l-ar constitui existenţa, tot pe Crişul Negru, a situaţiei toponimice de felul *Cociuba Mare,* spre vest, lîngă Tinca şi Cociuba Mică, pe Crişul Pietros, la poalele Munţilor Bihorului, spre est şi *nu* invers. Dar şi aceasta rămîne o problemă

[13] S. Puşcariu, *Cercetări şi studii,* Bucureşti, 1974, p. 418; *cf.* şi N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV,* p. 537 şi urm.

[14] O. Densuşianu, *Opere,* I, Bucureşti, 1968, p. 482.

https://biblioteca-digitala.ro

la care vom zăbovi cu alt prilej. Cert este că avem o hidronimie veche de substrat și strat *Criș* (tr. d.) — *Negru* (l.), cu afluentul său cu nume românesc *Albioara* (*alb* l.) și pătrunderea slavă ulterioară de adstrat — Sohodolu — Sohodol.

Încheiem, adăugînd ceea ce scria același mare lingvist S. Pușcariu: „Soluționarea problemei românilor" (a se înțelege problema științifică a formării limbii și poporului român — n.n. S.D.) aparține istoriei. Lingvistica poate pune la îndemîna istoricului material prețios. Dar nu poate avea pretenția să rezolve ea singură această problemă. Metoda cea mai indicată ni se pare a fi aceea potrivit căreia istoricul pornește cu propriile-i mijloace la reconstrucția perioadei române primitive. Lingvistul trebuie să-i controleze materialul și să-l completeze pe cît posibil. În orice caz, istoria și lingvistica trebuie să lucreze mînă în mînă completîndu-se reciproc".[15]

În ce ne privește *nu* efectuăm studii de lingvistică de nici un fel. Ne-am străduit doar să aducem în atenția lingviștilor acest caz de toponimie din Bihor. Cercetările de specialitate, lingvistice, toponomastice în acest sens, sînt în această privință singura noastră speranță, pentru care am și îndrăznit să atragem doar atenția celor interesați. Oricînd însă arheologia, istoria și lingvistica, la anumite nivele și etnografia, cu controlul riguros de specialitate și cu încredere în rezultatele reciproce din fiecare domeniu, își pot întinde o mînă.

---

[15] S. Pușcariu, *Cercetări și studii*, București, 1974, p. 93.

https://biblioteca-digitala.ro